

**FIGURI DIN IMAGINARUL PROPAGANDEI COMUNISTE ÎN
MERIDIANE SOVIETICE DE GEO BOGZA**
*Figures of the Communist Propaganda Imaginary in Geo Bogza's Meridiane
sovietice*

Serenela GHIȚEANU¹

Abstract

The article represents an analysis of the ideological imaginary of communism as it is envisioned by a Romanian text from the 1950s propaganda. The brutal establishment of this type of regime is followed by the spread of books which are meant to transform the people, in order to create a new man. Geo Bogza's work, *Meridiane sovietice*, combines the souvenirs of a voyage to USSR with the work of persuasively promoting Moscow's political ideology, as the 1953's Romania is a satellite-country of USSR (the internationalist phase). The political imaginary of communism is dominated by figures who acquire the power of contemporary myths. The Revolution myth, the Redeemer myth (providential ruler) and the scientific Progress myth are largely illustrated by Bogza's book. Thus, the Revolution is presented as a historic necessity and as a climax of the mankind's evolution. It is possible only with the help of the Redeemer (in this case Lenin), the hyperbolized ruler, who has the idea of leading the crowds to a superior spiritual level, one that announces a society of freedom and social justice. In order to better destroy the old world, the new regime promotes the scientific Progress, by giving science the role that was formerly played by Church and faith. To sum up, the communist propaganda uses stereotyped ideas and language to mutilate people's consciousness and to replace the commonplaces of the Christian religion and its practices with new figures, which are meant to build a totalitarian society.

Keywords: political imaginary, myth, communist propaganda, wooden language, places of memory.

Regimurile comuniste, deși s-au declarat mereu atee, au promovat un imaginar care are multe afinități cu religia creștină: în locul lui Dumnezeu, au pus proletariatul, în locul Scripturii, au pus Manifestul Partidului Comunist, în locul lui Iisus Hristos, figura lui Lenin, în locul Apostolilor i-au plasat pe Marx și Engels, în locul serviciilor de cult, au creat ședințele de partid, plenarele și comemorările Revoluției. Ca și în creștinism, pentru care omenirea se găsește pe drumul către mântuire, pentru comuniști poporul se găsea pe drumul către cucerirea comunismului, mereu de sperat, mereu îndepărtat. Ca și în creștinism, puterea cuvântului vorbit, a discursului în fața maselor populare era esențial dacă luăm în considerare lipsa mass-mediei de la începutul sec. XX și procentajul slab al știutorilor de carte. Imaginea lui Lenin adresându-se mulțimilor a rămas antologică în istoria sec. XX. Munca sa de propagandă a fost făcută apoi de nenumărați activiști care trebuiau să convingă poporul să urmeze Revoluția. Odată Victoria asigurată, intelectualii aveau doar două variante: să colaboreze cu regimul sau să intre în pușcărie.

Revoluția de la 1917 a răsturnat o lume, numită veche și rea, pentru a instala una nouă, numită a dreptății sociale, a egalității tuturor în fața legii, sub conducerea clasei muncitoare. Modelul invocat e cel al Revoluției franceze din 1789, care avea ca slogan

¹ Associate Prof. PhD, Petrol-Gaze University of Ploiești.

“Libertate, egalitate, fraternitate”, iar ipocrizia rămăsese aceeași: manipulând masele populare, o pătură socială subțire de mici intelectuali anarhiști ia toată puterea și nu o mai împarte cu nimeni. În numele poporului, poporul însuși e pus în genunchi. Unul dintre sloganurile lor preferate: *Cine nu e cu noi e împotriva noastră*. Iar când acești mici intelectuali anarhiști ajung să se certe între ei, se elimină fără ezitare: în locul Terorii franceze care a ghilotinat inclusiv figuri de marcă ale Revoluției, avem în URSS procesele din anii ‘30 sau, mai târziu, condamnarea lui Stalin de către Hrușciiov, în 1956, după moartea acestuia.

Dar cum se ajunge la distrugerea unei întregi lumi și la instaurarea alteia? Ovidiu Ivancu afirmă că imaginarul ideologic al unui regim găsește mereu un anumit teren fertil, de exemplu o societate în care burghezia nu e foarte dezvoltată iar dușmanul de clasă nu prea există, ca să se opună, acesta trebuie deci inventat în mare măsură. Închisorile politice sunt pline mai ales cu chiaburi, în România anilor ‘50, decât cu foști mari latifundiași (inexistenți). De aceea comunismul nu s-a putut instala în țările dezvoltate ale Occidentului. În concluzie, scrie Ivancu, “ideologia totalitară nu apare precum o fatalitate a destinului pentru a se așeza ca un blestem peste bietele popoare” (Ivancu: 236). El apare ca “răspuns la o frământare socială” (idem). Mai mult, Ivancu crede că anumiți indivizi sau grupuri de indivizi din masele populare “speră în secret să ia parte într-un fel sau altul la actul de putere” (idem).

Ovidiu Ivancu observă de asemenea că ideologia produce întotdeauna stereotipuri, vaste imagineri populate cu o serie de clișee” (Ivancu: 237). Rolul acestora e capital: trebuie să contribuie la “deformarea conștiinței și a memoriei colective și, în egală măsură, la reformarea acestora în jurul altor paradigme” (idem).

Există în imaginarul ideologic al comunismului mai multe mituri: mitul Salvatorului, mitul Progresului științific, mitul Revoluției, mitul Vârstei de Aur, al Omului Nou, al Noii Lumi, al Unității și al Determinismului. Vom încerca să analizăm cum apar primele trei dintre aceste mituri, ca și alte figuri ale imaginarului revoluționar, așa cum le găsim într-un volum de amintiri de călătorie în URSS aparținând lui Geo Bogza (1908-1993), poet avangardist și jurnalist, devenit după 1945 scriitor propagandist al “realismului socialist”. Cartea se numește *Meridiane sovietice* și a fost publicată în 1953, conținând texte scrise între 1950 și 1952.

Mitul Salvatorului e prezent încă de la începutul textului lui Geo Bogza. În lucrarea sa *Mituri și mitologii politice*, Raoul Girardet face portretul a patru tipuri de Salvator, despre care afirmă că “tinde să combine mai multe sisteme de imagini sau de reprezentări, altfel spus să se constituie într-un punct de convergență al imaginarului în care se întretaie și se îmbină aspirații și exigențe dintre cele mai diverse, câteodată dintre cele mai contradictorii” (Girardet: 55). Tipul de Salvator reprezentat de Lenin, în cartea lui Bogza, este “profetul timpurilor ce vin, Moise” (ibid: 59). La acest tip de Salvator, avem de-a face cu “identificarea unui destin individual cu un destin colectiv, “vizionarul” incarnând “voința generală” a poporului iar aceasta “în sensul religios al termenului: o încarnează întru totul ca dimensiune socială, ... ca destin istoric, în ceea ce este trecutul, prezentul și viitorul ei “ (ibid: 61)

Cartea lui Geo Bogza debutează cu un portret al lui Lenin care are, în zilele noastre, un aer absurd și chiar grotesc, dar care era curent în textele de propagandă din anii '50. Bogza scrie că dacă cineva venit de pe altă planetă ar întreba cine e Lenin, el i-ar răspunde că este cel "pe care îl iubesc milioane de oameni" (Bogza: 261). În paragrafele următoare, cititorul va găsi cuvintele "iubire/ dragoste", "a iubi" de mai multe ori, repetate ca într-o rugăciune. Cuvântul "iubire" e însoțit de o serie de adjective calificative: "caldă, adâncă și întreagă" (idem). O frază e reluată la începutul mai multor paragrafe, într-o formulare sentențioasă: "Acesta este un adevăr, o realitate a umanității, a planetei noastre" (idem). Ceea ce este evidențiat la acest lider este și trăsătura esențială a Salvatorului creștinătății, umanitatea sa: "Pentru că a fost dintre oameni cel mai uman" (ibid: 262).

Figura lui Lenin transgresează limite, autorul declară că a văzut portretul liderului comunist cusut pe covoare ale mai multor etnii din URSS, luând de fiecare dată trăsăturile specifice etniei respective: calmuc, uzbek, chinez: "Popoare, neamuri și rase și-l însușesc, și-l vor cât mai aproape de viața și inima lor" (idem).

Lenin este transformat într-o figură mitică, al cărui "geniu" (ibid: 261) este de a se face iubit de cât mai mulți oameni, într-o acumulare care frizează iraționalul: "Eu, care scriu aceste rânduri cred că îl iubesc cel mai mult, iar tu care le citești ești sigur că-l iubești și mai mult" (ibid: 262).

Textul, veritabil panegiric, alternează între "adevăr, realitate a umanității" și "minunat și uriaș copil al ei" [al umanității-n.a.]. Găsim astfel alternanță între registrul științific și pathos, trăsături ale limbii de lemn, conform lui Françoise Thom. Lingvistica afirmă că această alternanță între rațiune și sentimente, între judecata obiectivă și emoție "tinde să perturbe folosirea tuturor facultăților noastre mentale, ridicându-le unele împotriva celorlalte, pervertindu-le una prin cealaltă" (Thom: 113).

Raoul Girardet explică succesul figurii Salvatorului printr-o "vacuitate afectivă și morală" care duce la chemarea "unui nou stăpân, a unui nou părinte, a unei noi călăuze" (Girardet: 69). El precizează că anumiți psihanalisti numesc aceasta drept o "retragere spre copilărie" iar entuziasmul cu care este întâmpinat noul lider e legat de nevoia unui substitut parental. Liderul devenit erou are, conform lui Girardet, funcția "să calmeze lucrurile, să reinstituie încrederea, să restabilească o securitate compromisă, să înfrunte amenințările răului" (ibid: 70). Lenin îndeplinește această funcție nu doar pentru URSS, ci și pentru statele satelite acestuia, până la moartea lui Stalin.

Imaginarul revoluționar nu pierde nicio clipă prilejul de a reaminti existența unui Dușman, care a fost învins, dar care nu trebuie uitat. Dușmanul combătut în luptă sângeroasă e reprezentat de hitleriști, pentru că există, de asemenea, și dușmanul numit de clasă, adică burghezul, cu care lupta a fost ceva mai subtilă. Geo Bogza evocă înfrângerea armatelor lui Hitler din al Doilea Război mondial, atunci când se afla la Moscova, în Piața Roșie, acolo unde acestea nu au ajuns să pună piciorul. Dușmanii sunt caracterizați simplist: "erau lacomi și cruzi, plini de ură față de celelalte neamuri" (Bogza, 265), dar și

transfigurați în imagerie de basm: “fiara”, “nu-i venea să creadă că-i poate sta cineva împotriva”, “trupul monstrului”, “sângele otrăvit” (ibid, 266).

Propaganda comunistă aduce o legitimare a cuceririlor Revoluției prin stabilirea unei continuități între un trecut istoric glorios și prezentul socialist. Dacă în anii ‘50 URSS se găsește în această fază naționalistă, România, țară satelită, se află încă în faza internaționalistă. Scriind între 1950 și 1952, Bogza privește spre URSS ca spre modelul istorico-cultural prin excelență al poporului său. Legătura dintre trecut și prezent este obligatorie pentru că e credibilizată încă o dată “noua lume”, noua ordine instaurată. Istoria poporului rus e reprezentată simbolic, conform lui Bogza, de turnul Spaski din Piața Roșie, turn care, prin bătăile sale regulate, implantează în eternitate “Triumful Marii Revoluții din Octombrie”(ibid: 269). Clopotele turnului sunt grele de istorie dar și de apropierea de mausoleul în care este expus Lenin. El nu e îngropat, ca orice muritor, iar trupul lui nu e destinat descompunerii, el trebuie să dea impresia că are viață eternă, ca un zeu. Turnul Spaski, prin bătăile clopotelor sale, reamintește de asemenea “triumful definitiv al ideilor și faptelor sale” (ibid: 270). Cei opt sute de ani de existență a Moscovei sunt astfel încununați cu un nimb pe care îl conferă liderul Revoluției, chiar -și mai ales-după moartea sa. Avem aceeași acumulare de adjective calificative pentru a descrie obiectele elogiabile: “glorios trecut”, “mărețe construcții”, “măreția de neuitat”, “farmecul incomparabil și unic”, “puternicul mesaj” (ibid: 270-271).

Vestigiile trecutului -care nu au legătură cu “realismul socialist”- sunt înglobate în imaginea de perfecțiune și de strălucire a prezentului. Catedrala Vasili Blajeni e caracterizată prin adjectivele “straniu monument”, “monument enigmatic și enorm” (ibid: 271), căruia i se găsește însă justificarea, în contextul în care a apărut: deși clădită “sub impulsul unui misticism primitiv”, ea avea rolul de a-i apăra pe oameni de fricile față de forțele supranaturale. Cât despre sala Gheorghievski, din palatul Kremlin, fastul ei nu mai e inaccesibil oamenilor de rând, în prezent, pentru că stațiile de metrou sunt “mărețe palate subterane” pe care “orânduirea socialistă le-a pus la îndemâna a milioane de oameni”(ibid: 272).

Textul revine la figura lui Lenin, “marele geniu al Revoluției” (idem) pentru ca, pe de o parte, autorul să sublinieze faptul că toate transformările sociale și tehnologice sunt opera liderului dispărut. El își doarme somnul de veci ca un “titan” (ibid:281), într-o liniște “imensă și gravă, într-o “încremenire măreață și funerară” (idem), într-un lăcaș “împunător”, “solemn și sobru” (idem). Întâlnim aceleași adjective comune care aproape sufocă avalanșa de substantive, trăsătură a *limbii de lemn* (Thom:41-42). Brațul lui întins, din monumentul de la Leningrad, “pare că vrea să ridice cu el întreaga lume” (ibid: 277), iar clopotele turnului Spaski anunță că ora care abia a trecut duce și mai aproape de “ținta spre care Lenin a îndreptat lumea” (ibid: 282). Pe de altă parte, Lenin e expus în mausoleu alături de drapelul Comunei din Paris. Alăturarea e menită să stârnească în rândul vizitatorilor “o emoție fără seamăn”, “un profund sentiment de venerație” (idem): ideea este că statul proletar nu s-a ivit din neant odată cu anul 1917, ci este mai veche, deci legitimă, chiar dacă ea a durat puțin în Franța atunci, în sec. al XIX-lea. Apoi, autorul scrie

că liderul pare “că gândește încă, de dincolo de moarte” (idem). Această exagerare e un loc comun în imaginarul politic. Conform lui Lucian Boia, “Eroii și salvatorii continuă să acționeze și după moarte, uneori chiar cu o forță sporită” (Boia: 196).

Bogza face apel și la două figuri mitizate ale Revoluției sovietice: un poet, Maiakovski, și un prozator, Maxim Gorki. Propaganda nu se poate lipsi de aportul intelectualilor și al artiștilor care prin scrierile lor aduc legitimitate sporită și prestigiu “noii lumi”. Casele memoriale ale celor doi scriitori sunt adevărate locuri de pelerinaj. Obiectele care le-au aparținut sunt descrise ca niște “moaște” moderne, însăși masca mortuară a lui Maiakovski pare “mai degrabă opera unui sculptor după chipul unui om viu” (ibid: 284). În calitate de poet al Revoluției, Maiakovski merită un întreg cult: vocea sa e evocată ca fiind “adâncă și caldă și plină de clocot” (ibid: 283), exprimând “o convingere enormă, de profet” (ibid: 285). Există deja o stație de metrou numită Maiakovski, “palat subpământean” făcut din “marmoră, argint și soare de iulie” (ibid: 284), iar imaginile sunt oximoronice, cu intenția de a-l singulariza pe cel elogiat. Bogza îl declară “monument” (idem) pe poet încă de pe când se află în viață, iar hiperbola virează astfel spre comic involuntar.

Cât despre Maxim Gorki, acesta capătă trăsături prin care trebuie să îi înlocuiască pe foștii sfinți, din mentalul colectiv. Gorski e “pisc neclintit și sfânt”, are umeri de “titan”, e “ctitor” al “noii vieți” (ibid: 320-321). Comparat cu un urs, animal prin care este simbolizată Rusia, Gorki e apoi coborât de pe pedestal pentru că el e de fapt unul dintre cei mulți și săraci la origine, are “obraz de țăran și mâini care par de pământ” (ibid: 321), chipul lui din fotografii e “zguduitor prin omenescul lui” (idem), e “mare și bun”, iar inima lui e “de aur” (ibid: 322). Sărăcia figurilor de stil, ca și reluarea lor, e frapantă.

Mitul Progresului științific apare, conform lui Lucian Boia, în sec. al XVIII-lea, apoi în sec. al XIX-lea, istoricul numindu-l “religia progresului, adică o evoluție liniară din ce în ce mai lungă și mereu ascendentă, legând preistoria de prezent și prezentul de un viitor îndepărtat” (Boia: 181). Progresul științific e evocat în textul lui Bogza întâi în elogiul adus transformărilor capitalei într-o metropolă a sec. XX. Moscova e văzută ca un imens șantier, figură preferată a propagandei comuniste. După Bogza, capitala rusăe “cel mai grandios șantier din lume” (ibid: 275). Arhitectura însăși e marcată ideologic: “se construiește după concepția revoluționară” (idem). Locuită de cinci milioane de oameni, Moscova e numită când “o pădure de macarale” (ibid: 276), când o construcție parcă desprinsă dintr-un text de literatură SF: “Noaptea, sutele de lumini de la etajele superioare transformă Cetatea Universitară într-o lume aeriană, plutind cu mult deasupra pământului” (idem). Uzinele Moscovei prelucrează oțel, marmură și granit, subliniind ideea că omul (socialist) se dorește a fi “stăpânul naturii” (ibid: 277).

Canalul Moscova-Volga, numit și el “măreț” (ibid: 279), este un canal pe care circulă vapoare venind de la mii de km. distanță, hidrocentralele care produc electricitate sunt noile “catedrale” ridicate de Marea Revoluție Socialistă. Printr-o mișcare de translație, imaginea râurilor din URSS e proiectată asupra fluviilor de oameni care circulă cu metroul, prin canale subterane, pe scări rulante (ibid: 281).

Moscovei, orașul viitorului, orașul progresului științei, i se alătură Leningradul, fost Petrograd, fost și actual Sankt Petersburg, ca oraș al memoriei colective, al luptei dintre Palatul de Iarnă și Palatul Smolnîi, în 1917, dar și depozitar al unor frumuseți în fața cărora leitmotivul autorului este “priviri uimite” (ale vizitatorilor- n.a.). Fosta capitală imperială, orașul în care a izbucnit Revoluția din 1917, este un “lieu de mémoire”, conform lui Pierre Nora. Istoricul francez definește această sintagmă prin “forma extremă în care subzistă o conștiință comemorativă într-o istorie care o cheamă pentru că o ignoră (...) Muze, arhive, cimitire sau colecții, sărbători, aniversări, tratate, procese-verbale, monumente, sanctuare, asociații, sunt martorii direcți ai unei alte vârste, iluzii de eternitate”.

Fluviul Neva, care străbate al doilea oraș ca mărime al URSS-ului, e hiperbolizat nu atât prin repetiția adjectivului “măreț” (ibid: 286) cât prin reflectarea în apele lui a unor “clădiri superbe”, “palatevaste”, “edificii solemne” (idem). Orașul e caracterizat imediat prin “splendoare”, “sete de grandoare”, “rafinată și supremă pecete”(ibid: 287). Substantivul “splendoare” revine, ca și adjectivul “superb”, dus la maximum: orașul e “unul din cele mai superbe orașe ale lumii” (idem). Destul de lipsit de creativitate verbală, autorul ne trimite apoi spre trecut, pentru că Leningradul e marele oraș al trecutului, întemeiat de Petru cel Mare, care nutrea vise de măreție laudate în prezent, înnobilate cu un aer mitologic:”Doi dintre mulții lei de piatră ce străjuiesc orașul (...) mărturie a setei de grandoare a celor ce au construit Petrogradul- atotputernici țari și semiramide ale nordului- ajung până la capătul de apus al insulei (...), făcând de veghe peste domoala rostogolire a apelor”(ibid: 289).

Trecutul orașului e pregnant, sunt evocate catedralele Sf. Maicii Domnului și a Sf. Isac, clădirea Amiralității, statuia lui Petru cel Mare. E interesant cum țarul Petru cel Mare e nu numai o figură foarte pozitivă dar și un fel de *proletaravant la lettre*: “bate cu ciocanul, taie cu fierăstrăul, trage cu rindeaua, cu pasiune și sârguință de meșter adevărat” (ibid: 300-301). Numit “figură universală”, “vulcan”, “geniul uneltelor”, țarul întemeietor e trimis apoi în umor involuntar prin fraza “El a bătut cu ciocanul de s-a auzit în toată Europa” (ibid: 300). Reprodus în ceară, într-una din sălile Palatului de Iarnă, Petru cel Mare e “uriaș” (ibid: 297), el are 2 metri și e îmbrăcat cu haine care i-au aparținut împăratului. Acesta e hiperbolizat pentru că incarnează idealul de măreție ancestral al rușilor.

Altă cucerire științifică elogiată de Bogza sunt avioanele, care leagă capitala de părțile cele mai îndepărtate ale URSS-ului și care par că sfidează legile naturii:” Pentru cei ce călătoresc cu avionul între Moscova și Vladivostok, timpul devine elastic. (...) Mișcându-se aproape ca un astru, stabilind raporturi sensibile între mersul lui și mișcarea de rotație a pământului, avionul zboară..” (ibid: 359). Cuceritori nu doar ai pământului, sovieticii sunt și ai “oceanului aerian” (ibid: 362). Tehnologia e investită cu reverberații sufletești pentru că “în duduital formidabil al motoarelor, pe când iau contact cu pământul, se simte puternica bătaie de inimă a Moscovei” (ibid: 373). Hiperbola e folosită din noueși avioanele reprezintă o realizare tehnică la care Occidentul ajunsese deja. La

sovietici însă este prezentată de scriitorul român ca “una din cele mai extraordinare activități din câte oamenii au pus la cale” (ibid: 356). În fine, comicul involuntar revine și el: anunțul făcut la decolarea unui avion e numit de Bogza “poem continental” (ibid: 354), pe care poetul Maiakovski ar fi vrut să îl recite.

Mitul Revoluției este și el prezent în textul lui Geo Bogza prin evocarea luptei din 25 octombrie 1917, între Palatul de Iarnă și Palatul Smolnii, care a dus la “Marea Revoluție Socialistă din Octombrie”. Pentru a actualiza evenimentul, scriitorul folosește timpul prezent: “Vedem aievea curtea vastă plină de oameni care, ca pe un câmp de bătălie, se încălzesc ici și colo la focuri fumegânde” (ibid: 313). În Palatul Smolnii, Lenin are figură de profet, de vizionar, pentru că el e cel care gândește “drumul cel drept și sigur (...) E vorba să fie răzbutată Comuna din Paris. E vorba să fie împlinit visul străvechi al popoarelor” (ibid: 314-315). Asaltul Palatului de Iarnă e necesar pentru că această clădire reprezintă “simbolul a ceea ce era vrăjmaș poporului” (ibid: 316). Maniheismul, trăsătură esențială a *limbii de lemn* (Thom: 48), este folosit pentru a opune două lumi declarate ireconciliabile: cea a bogaților-“asuprirea, nedreptatea și exploatarea” (Bogza: 317) și cea a săracilor-“frig, foame și întuneric” (ibid: 316). Așa cum remarca Françoise Thom, sunt opuse, mai mult, două noțiuni, “vechi” și “nou”, din care “noul” trebuie să iasă victorios (Thom: 50). Cucerirea revoluționară e descrisă ca într-un film documentar, de propagandă: “Centrala Telefonică a fost ocupată. Gările și poșta sunt în mâinile gărzilor roșii. Tunurile fortăreței Petropavlovsk stau gata să tragă. Podurile de peste Neva sunt în mâinile detașamentelor de muncitori. De la Putilov au mai pornit zece automobile blindate (...) Cruciașătorul *Aurora* a ridicat ancora și s-a apropiat de Podul Palatului (...) Lenin scrie un ultim bilet (...) Și ei toți pornesc la asaltul vastului edificiu care timp de atâtea generații simbolizase absolutismul și asuprirea” (Bogza: 313-315).

Ciocnirea violentă dintre cele două lumi este aureolată de ideea de necesitate istorică și de un prestigiu care trebuie să fie impresionant în cel mai înalt grad: “Era o clipă rară în istoria lumii: poporul pătrundea el însuși în palat” (ibid: 317). Momentul e descris prin secvențe scurte, care se opun una alteia: pe de o parte avem vastitatea și opulența Palatului de Iarnă, pe de altă parte, “poporul”, care ajunge să își aproprieze acest teritoriu până atunci inaccesibil: [Palatul -n.a.]” Avea o sută și șaptesprezece trepte de marmoră. Cu arma în mână, marinarii le urcau. Avea o mie șapte sute optzeci și șase de uși înalte și grele. Cu arma în mână, soldații le deschideau. Avea o mie și cincizeci de încăperi cu pereți de marmoră de malachite. Cu arma în mână, muncitorii puneau stăpânire pe ele” (ibid: 317). Repetiția “cu arma în mână” are rolul de a evidenția forța fizică a “brațelor Revoluției”. Momentul este singularizat și e folosită iar repetiția: “Era o clipă unică în istoria lumii” (ibid: 317). Mesajul pentru cititor este că ceea ce s-a întâmplat atunci la Petrograda transformat Istoria universală. Actul războinic care nu este altceva decât o lovitură de stat e hiperbolizat pentru că aduce “în istoria lumii o nouă față a eroismului omenesc” (idem).

Dacă în cazul Comunei din Paris, inspiratoarea Revoluției sovietice, toposul preferat este “baricada”, în secolul XX, aceasta e înlocuită cu automobilul blindat. Trebuie

înnobilat, astfel, automobilul blindat de pe care Lenin “și-a întins brațul în aprilie spre mulțimile cărora le vorbea” (ibid: 318) și, mai ales, este marcat astfel un progres făcut de “geniul” Revoluției “în lupta mulțimilor răzvrătite: nu apărare, ci atac” (idem). Uralele maselor populare sunt evocate în fraze repetitive, pentru a oferi o justificare în plus acțiunii de asalt și a-i conferi spectaculozitate.

Actul sângeros al Revoluției e transfigurat într-o “nouă eră în istoria lumii” (ibid: 319), prin urmare, Revoluția bolșevică e elogiata moment de răscruce pentru universalitate.

Meridiane sovietice cuprinde, apoi, o parte destul de lungă de impresii de călătorie prin stepă, până la Vladivostok, parte în care ideologicul dispare iar peisajele văzute sunt descrise cu entuziasm și poeticitate simplistă de Geo Bogza, într-o repetiție lipsită de expresivitate și fastidioasă.

Dacă textul lui Bogza începe cu un portret-panegiric al lui Lenin, el se încheie cu unul închinat lui Prometeu. Nu întâmplător e revizitat aici mitul prometeic, al celui care a îndrăznit să fure focul pentru oameni.

Lucian Boia remarcă faptul că miturile fondatoare “îndeplinesc toate aceași funcție, aceea de a scoate în evidență o *realitate* primordială și permanentă, o *preexistență* și o *predestinare*. A urca pe firul timpului până la primele origini (...) asigură unei fondări titlurile sale de noblețe, un soi de preeminență printre celelalte, o garanție a perenității” (Boia: 179). Bogza i se adresează direct figurii prometeene, numind-o “simbol al celor răzvrățiți împotriva tiraniei” (Bogza: 374), cu alte cuvinte, îl instrumentalizează în favoarea ideii Revoluției din Octombrie. Mai mult, îl introduce în scenariul revoluționar, invitându-l să privească și mai ales să recunoască în cuceririle Revoluției fructele curajului său: “dacă ai vedea ce uimitoare flăcări izbucnesc din scânteia pe care ai dăruit-o omenirii! (...) Te salut, cutezătorule Prometeu, părinte al unei răzvrătiri nemuritoare, făuritor al lumii care urcă!” (ibid : 376).

În concluzie, volumul *Meridiane sovietice* de Geo Bogza este emblematic pentru lucrările de propagandă comunistă din anii '50, prin ilustrarea unora din miturile-cheie ale imaginarului politic comunist și prin aceea a *limbii de lemn*. Ilizibil în zilele noastre pentru publicul larg, el este în schimb un document important pentru istorici, revelând una dintre uneltele cu care a fost instaurată cu forța o nouă lume, care a dispărut formal din Europa de Est în 1989, iar din URSS în 1991, însă a lăsat sechele imense.

Bibliografie primară

Bogza, Geo, “Meridiane sovietice” în *Pagini contemporane. 1944-1956*, Ed. Tineretului, 1957

Bibliografie critică

Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, Humanitas, București, 2000

Girardet, Raoul, *Mituri și mitologii politice*, trad. din lb. franceză de Daniel Dimitriu, Ed. Institutului European Iași, 1997

Ivancu, Ovidiu, “Imaginea ca modus vivendi”, *Incurșiuni în imaginar. 3. Imaginarul religios în literatură* (coord. Mircea Braga), Ed. Imago, Sibiu, 2009

Thom, Françoise, *Limba de lemn*, trad. din lb. franceză de Mona Antohi, Humanitas, București, ed. a II-a, 2005